

Ang Paglayo ng Langit: Pagsusuri sa Salin sa Filipino ng Limang Kabanata ng “L’Éloignement du ciel: Invention et mémoire des mythes chez les Palawan du sud des Philippines”

ZARAH DANE TAN

University of the Philippines–Diliman
zdtan1@up.edu.ph
zarah.tan@gmail.com

ABSTRAK

Mahalaga ang pagsasalin upang maunawaan ng mga tao ang mga likhang nasusulat sa wikang hindi nila naiintindihan lalo pa’t kung ang paksa nito ay patungkol sa kanila. Ito ang kaso ng aklat na “L’Éloignement du ciel: Invention et mémoire des mythes chez les Palawan du sud des Philippines” na ukol sa pagsusuring antropolohikal ng limang mito ng mga Pala’wan. Tinalakay sa papel na ito ang mga ginawa bago ang pagsasalin mismo, ang proseso ng pagsasalin, at pagsusuri ng mga suliraning kinaharap na kinabibilangan ng mga tanong sa kaibahan ng Filipino sa Tagalog at kung paano magsalin sa varayting pang-akademya. Napagtantong kaiba ang Filipino sa Tagalog ngunit walang estandardisadong varayting pang-akademya. Bunsod nito, kinailangang pagpasyahan kung ano ang gagawin para sa mga hiram na salita, aling wika ang paghihiraman, at paano baybayin ang mga salitang ito. Napagdesisyunang wikang Pala’wan ang uunahin, kasunod ang Espanyol at panghuli ang Ingles at ang pagbabaybay ng mga salitang ito ay susunod sa mga alituntuning nakasaad sa “Binagong Gabay sa Ortograpiya ng Wikang Filipino” ng Komisyon sa Wikang Filipino. Ilang mga salitang kumakatawan sa mga hiram na salita mula sa bawat wika ang tinukoy at inilarawan kung paano ginamit ang mga ito sa salin.

ABSTRACT

Translation is essential in understanding a work written in a language that one does not understand especially in cases where its subject is a people. This is the case for the book “L’Éloignement du ciel: Invention et mémoire des mythes chez les Palawan du sud des Philippines”, an anthropological analysis of five myths of the oral tradition of the Pala’wan people. Discussed in this paper are the preliminary work done before
(continued on next page)

Mahalaga ang pagsasalin upang maunawaan ng mga tao ang mga likhang nasusulat sa wikang hindi nila naiintindihan lalo pa’t kung ang paksa nito ay patungkol sa kanila. Ito ang nagtulak sa akin upang isalin ang akdang “L’Éloignement du ciel: Invention et mémoire des mythes chez les Palawan du sud des Philippines” (tatawaging “L’Éloignement” na lamang pagkatapos nito). Ang mga mito ng mga Pala’wan na naninirahan sa Timog Palawan ang paksa ng aklat na ito na isinulat sa Pranses ng antropologong si Charles Macdonald at inilathala noong 1988. Hanggang ngayon, hindi pa ito naisasalin sa wikang naiintindihan ng mga Pala’wan.

Sa unang bahagi ng papel na ito, ipakikilala ang mga Pala’wan, ang “L’Éloignement” at ang may-akda nito habang linalayon naman ng ikalawang bahagi na ilahad ang naging proseso sa pagsasalin nito at himayin ang mga suliraning kinaharap.

Unang Bahagi: Ang mga Pala’wan, ang Akda, at ang May-Akda

Ang mga Pala’wan

Ang mga Pala’wan ay pangkat etnikong naninirahan sa mga isla ng Palawan. Ayon sa “Ethnologue: Languages of the World”, nahahati ang grupong ito sa apat. Ito ang mga Quezon Palawano na kilala rin bilang mga Central Palawano, ang mga Bugsuk Palawano o mga South Palawano, ang Brooke’s Point Palawano, at ang Southwest Palawano. Mas ginagamit ang salitang Pala’wan kaysa sa Palawano na binabaybay na may kudlit upang ipakita ang maragsang pagbigkas nito na kaiba sa pangalan ng lugar. (Lewis)

(continued from previous page)
the translation itself, the process of translation undertaken, and an analysis of the problems encountered in translation relating to the validity of Filipino as a separate language from Tagalog and how to translate in the academic language variety. It was concluded that Filipino is different from Tagalog but that there is no standard academic language variety. Because no standard exists yet, decisions for the translation were made particularly with regards to borrowed words, which language to borrow from, and how to spell these words. It was decided to borrow from the Pala'wan language first, Spanish second and English last and that the spelling of these words should follow the "Binagong Gabay sa Ortograpiya ng Wikang Filipino" of the Commission on the Filipino Language. Representative borrowed words from each language were then presented and their use in the target text explained.

SUSING SALITA (KEYWORDS)

pagsasalin (*translation*), Pala'wan, mito (*myth*), panghihiram (*borrowings*), ispelang (*spelling*)

Hango mula sa "L'Éloignement" mismo ang siping nasa ibaba na inilalarawan ang mga Pala'wan. Sa orihinal na Pranses, walang pagkakaiba sa pagbaybay ng pangalan ng lugar sa pangalan ng pangkat ng mga tao ngunit minarapat na pag-ibahin ang baybay nito sa salin upang mas madaling malaman ang tinutukoy ng salitang ito.

Sinasalita ng mga Pala'wan ang isang wikang austronesyano na kaanib sa grupong meridional ng mga wika sa Pilipinas. Nagkakaingin, namimitas ng mga bunga, nangangaso at nangingisda ang mga ito. Kalat ang kanilang mga tirahan. Wala silang sentralisadong kapangyarihang pampulitika at wala ring sistema ng mga uring sosyal o herarkiya ng mga kategoryang sosyal. Ang buhay sosyal nila'y nakabase sa isang sistema ng mga relasyong interpersonal na nakabase naman sa mga koneksyon ng kaanak o angkan – na isang sistemang base sa pagkakasunod-sunod ng mga henerasyon ng kababaihan sa pamilya – kasal o kooperasyon sa lokal na grupo na karaniwang hindi lumalampas sa sampung pamilya. (Macdonald, *L'Éloignement Du Ciel: Invention et Mémoire Des Mythes Chez Les Palawan Du Sud Des Philippines* vii)

Matapos kilalanin ang pangkat etnikong pinanggalingan ng mga mitong paksa ng aklat, kikilalanin naman sa susunod na bahagi ang aklat mismo.

Ang Akda - L'Éloignement

Produkto ng pananaliksik ni Charles Macdonald sa Palawan mula 1972 hanggang 1983 ang "L'Éloignement" (Macdonald, *L'Éloignement Du Ciel: Invention et Mémoire Des Mythes Chez Les Palawan Du Sud Des Philippines* vii) na inilathala noong 1988 ng Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme sa Paris. Bukod sa paglahad ng mga mito ng mga Pala'wan, sinuri rin ang mga ito sa paraang antropolohiko.

Ang aklat ay mayroong 348 na pahina na nahahati sa anim na kapitulong magkakaiba ang haba, at mayroong paunang salita, introduksyon, konklusyon at dalawang annex. Nasa unang annex ang mga transkripsyong ponetiko ng mga mito sa orihinal na wika at ang salin ng mga ito sa Pranses habang nakalista naman sa pangalawa ang mga varyant ng mga mito.

Ang binansagang mito ni Macdonald ay ang tinatawag na “tuturan” ng mga Pala’wan na mga kuwentong nilalayong ipaliwanag ang estado ng kalikasan ng mundo tulad ng kung bakit mataas ang langit, bakit tumataas at bumababa ang tubig dagat, at iba pa. Hindi ito pormal na isinasalaysay kung hindi ikinukuwento lamang bilang pampalipas-oras kasama ang mga kaanak. Sa introduksyon ng aklat, detalyadong inilarawan ng may-akda ang mga mito, paano at saan nakalap ang mga ito (Macdonald, *L’Éloignement Du Ciel: Invention et Mémoire Des Mythes Chez Les Palawan Du Sud Des Philippines* 3).

Ang anim na kapitulo ng aklat ay tumutugma sa anim na mitong inilalahad at sinuri nito : 1) Si Tambug, 2) Ang Tagtuyot, 3) Ang Delubyo, 4) Ang Paligsahan ng Pagsasalita, 5) Ang Puno ng Sago at ang Kamelyon, at 6) Ang Boses ng Kulog. Sa bawat kapitulo, ipinakita ang lahat ng varyant na nakalap para sa isang mito. Pagkatapos, sinuri ang mga ito sa pamamagitan ng paghahambing sa mga tagpong nilalaman ng mga varyant.

Kahit na akademiko ang pagsusuri, madalas na gumagamit si Macdonald ng tonong nakikipag-usap sa maraming bahagi ng aklat. Tinatawag niya ang kaniyang sarili na “ako” o “ko” at madalas na isinasali ang tagapagbasa sa pamamagitan ng paggamit ng “tayo”. Sa kabilang banda, complex ang estruktura ng marami sa mga pangungusap sa aklat na madalas na higit sa dalawa ang paksa.

Matapos talakayin ang aklat at ang nilalaman nito, ipakikilala naman sa susunod na bahagi ang may-akda nito.

Ang May-akda - Charles Macdonald

Si Charles Macdonald ay etnologo at antropologo. Nagsimula ang pagdadalubhasa niya sa mga larangang ito noong 1968 sa ilalim ng Chaire de Roger Bastide sa Sorbonne. Mula 1970 hanggang 1972, gumawa siya ng mga eksplorasyong etnograpiyal sa Mindoro at sa Palawan. Bunga nito, nailathala ang pinakaunang artikulong siyentipiko tungkol sa lipunang Pala’wan noong 1972 sa dyornal na *L’Homme* na may pamagat na “Le Mariage Palawan”. Noong 1974, naipasa niya ang kaniyang tesis doktorado sa Sorbonne na bunga rin ng kaniyang mga eksplorasyon sa Palawan. Inilathala ang tesis na ito noong 1977 sa Institut d’Éthnologie na pinamagatang “Une société simple”. Bunga ng isang bahagi ng tesis na ito ang “L’Éloignement” at ang aklat na “Sinsin, le Théâtre des Génies : Le cycle rituel féminin de Punang-Iräräj, Palawan, Philippines” (Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1990) habang ang konklusyon naman ng tesis ang naging paksa ng artikulong “Philosophes ou Artistes ?” sa *L’Homme* noong 1993.

Matapos ang kaniyang kursong doktorado noong 1974, naging mananaliksik si Macdonald para sa Nasyonal na Sentro para sa Siyentipikong Pananaliksik ng Pransya (Centre national de recherche scientifique [CNRS]). Naging direktor siya ng pananaliksik dito noong 1991 at 2003 at Senior Research Fellow Emeritus (Directeur de Recherche Émérite) noong 2009. Bukod dito, naging direktor din siya ng UPR Ethnologie Comparative de l’Asie du Sud-Est (ECASE), sa Paris (1985-1993), binuo at naging direktor ng UMR Institut de Recherche sur le Sud-Est Asiatique (IRSEA), Aix-en-Provence (1993-1999), at binuo at naging direktor ng UMS 1885 Maison Asie Pacifique (MAP), Marseille (1999-2003).

Bukod sa mga Pala’wan, ilan sa mga paksa ng mas bago niyang mga lathala ay mga aklat at artikulo ukol sa pagpapatiwakal, Kristiyanisasyon sa Asya, pagpapangalan, teoryang antropolohikal, at anarkiya. Kasabay ng mga publikasyon niya sa etnograpiya ng mga Pala’wan, nakapaglathala rin siya tungkol sa etnograpiya ng mga pangkat etnikong Raglai ng Vietnam, mitolohiya, estrukturang panlipunan, relihiyon at ritwal, at ugnayang kamag-anakan. Kung susumahin, ang mga tema ng

kaniyang pananaliksik ay ang etnograpiya at antropolohiya ng Timog Silangang Asya, ang pag-aaral na antropolohikal ng pagpapatiwakal, at ang antropolohiya ng mga lipunang anarkikal.

Kaakibat ng kaniyang karera sa pananaliksik ang pagtuturo sa iba't ibang paaralan at unibersidad sa Pransiya, Pilipinas at Hapon. Sa Pransiya, nagturo siya sa Sorbonne, Université François Rabelais, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Université de Nanterre, Institut de Sciences Politiques d'Aix-en-Provence, Université de Provence, at Université Populaire du Pays d'Aix. Sa Pilipinas, nagturo siya sa Unibersidad ng Pilipinas (1969-71, 1980-83) at Ateneo de Manila (1978-79, 2001-03). Habang sa Hapon naman ay nagturo siya sa Unibersidad ng Waseda (Abril-Hulyo 2000). (Macdonald, "À Propos de l'auteur: Parcours scientifique de Charles Macdonald")

Dito nagtatapos ang unang bahagi ng papel na ito na ipinakilala ang mga Pala'wan, ang "L'Éloignement" at ang may-akda nito. Sa susunod na bahagi, ilalahad ang naging proseso sa pagsasalin nito at hihimayin ang mga suliraning kinaharap dito partikular ang mga suliranin ng pagtukoy sa wikang pagsasalinan, ang varayti ng wikang gagamitin dito, at ang panghihiram kasama na ang mga kaakibat na problemang dala nito tulad ng pagpili ng wikang panghihiraman at ang pagbabaybay ng mga ito.

Ikalawang Bahagi: Ang Proceso ng Pagsasalin at ang Pagsusuri sa Salin

Ang Proceso sa Pagsasalin

Ang pinakaunang hakbang sa pagsasalin ng akdang ito ay ang pagpili ng wika kung saan ito isasalin. Sapagkat hindi pa naisasalin ang aklat sa Ingles, Tagalog, Filipino o alinmang wikang katutubo ng Pilipinas, maaaring piliin ang alinman sa mga wikang ito. Ang unang tatlo lamang ang alam ko. Ngunit dahil ang mga mitong Pala'wan ay bahagi ng yamang-kultura ng mga Pilipino, mas nababagay na isalin ang aklat sa wikang katutubo sa bansang Pilipinas. Ngayon, Tagalog na lamang at Filipino ang maaaring piliin. Mayroong mga nagsasabing pareho lang ang mga ito. Tingnan natin ang kasaysayan upang makilatis ang kanilang kaibahan.

Unang lumabas ang terminong wikang pambansa sa Konstitusyon ng 1935 na nagsaad na ibabatay ito sa isang wika. Pagkalipas ng dalawang taon, napagpasyahang Tagalog ang wikang batayan nito na pinagtibay ni Pangulong Manuel L. Quezon sa bisa ng Executive Order 134. Noong 1959, tinawag ang wikang pambansa na Filipino ayon sa Department Order No. 7 ni Sek. Romero ng Department of Education. Matapos ang pagbabago ng Konstitusyon noong 1973, imbes na sa isang wika lamang nakabase ang wikang pambansa, ginawa nitong batayan ang lahat ng wika ng Pilipinas, kasama ang Espanyol at Ingles. Noong 1987 naman, nilinaw ng pagbabago ng Konstitusyon na tatawaging Filipino ang wikang pambansa (Constantino 3). Samakatuwid, Tagalog ang wika ng rehiyon ng Katagalugan, Filipino ang pambansang wikang nakabase sa Tagalog habang Filipino naman ang pambansang wikang batay sa lahat ng wika ng Pilipinas, Espanyol, at Ingles.

Bukod sa kasaysayan, ang Filipino ay naiiba rin dahil sa konseptuwal na batayan nito bilang lingua franca. Ang lingua franca ang wikang ginagamit ng dalawang taong magkaiba ang unang wika. Naging posibleng gamitin ang Filipino bilang lingua franca dahil sa pagkakahawig ng mga wika ng Pilipinas, pare-parehong katawagan sa mga bagay, karanasang pangkalakalan at kolonyal at pag-unlad ng gamit ng Filipino na batay sa Tagalog sa mass media at sa mga eskuwelahan (Constantino 3-4).

Napagpasyahang Filipino ang gamiting wika para sa pagsasalin ng "L'Éloignement" sapagkat ito ang kasalukuyang pambansang wika. Ang ilan pang dahilan ng pasyang ito ay nakasaad sa mga sumusunod na mga talata.

Una, kasalukuyang pinaunlad ang wikang Filipino. Sa gayon, makakatulong ang pagsasalin sa pagpapayabong nito. Pangunahin sa mga maitutulong ng pagsasalin ay ang pagpapaunlad ng kaniyang leksikon. Bukod dito, ang pagsasalin ng isang aklat sa larang ng antropolohiya ay maaaring magpataas ng kaniyang antas ng intelektuwalisasyon at mapalaganap ang paggamit ng Filipino sa akademiya. Ayon kay Galileo S. Zafra, PhD sa kaniyang paunang-salita sa “UP Diksiyaryong Filipino” na may pamagat na “Ang UP Diksiyaryong Filipino sa Konteksto ng Pagpapaunlad ng Wikang Pambansa”, mahalaga ang intelektuwalisasyon sa pagpapaunlad ng wika. Aniya, ayon sa balangkas ng pag-unlad ng wika ni Einar Haugen, ang intelektuwalisasyon ay ang “pagbuo ng register o rehistro ng wika, ang tangi at tiyak na gamit ng wika sa bawat disiplina”. Sa ibang salita, ang intelektuwalisasyon ay ang paggamit ng wika sa akademikong pananaliksik at pumipilit sa manunulat na gamitin ang wika sa iba-ibang larangan na mabuti para sa paglikha ng mga bagong salita at bukod dito’y gumagamit ng rehistro ng wika na mas may mga pamantayan at estandardisado kung ihahambing sa ibang mga uri ng mga babasahing popular. (V. Almario x-xii)

Ikalawa, ayon sa *Apat na Siglo ng Pagsasalin : Bibliograpiya ng mga Pagsasalin sa Filipinas (1593-1998)* ni Dr. Lilia Antonio, kakaunti lamang ang mga aklat na tahasang isina-Filipino mula sa Pranses. Ang salin na ito ay maaaring idagdag sa corpus ng mga aklat na ito na kapagdaka’y maaaring gamitin upang lumikha ng mga teorya ng pagsasalin na espesipiko sa dalawang wikang ito (Antonio 12).

Ikatlo, ayon sa *2012 National Book Development Board Survey*, 79% ng mga Filipino ay nagbabasa sa Filipino kumpara sa 50% lamang na nagbabasa sa Ingles. Samakatuwid, mas malaki ang porsiyento ng populasyon na potensyal na mambabasa ng saling ito. (National Book Development Board 10)

Pagkatapos pagpasiyahan kung sa aling wika isasalin ang akda, ang susunod na pagpapasiyahan ay ang proseso ng pagsasalin nito. Mapapansing kung hindi man pare-pareho, magkakahawig naman ang mga hakbang na inirekomenda ng mga aklat ng pagsasalin tulad ng *The Theory and Practice of Translation* (Nida and Taber), *A Textbook of Translation* (Newmark), *Approaches to Translation* (Newmark), *Meaning-Based Translation* (Larson), at *Manual de Traducción: Manual of Translation* (Zaro and Truman). Kasama sa mga hakbang na ito ang paggawa ng proyekto ng pagsasalin bago simulan ang mismong pagsasalin ng teksto. Ang proyekto ng pagsasalin na ito ang gagabay sa tagasalin kung anong mga paraan ang gagamiting solusyon para sa mga suliranin na makakasalubong sa buong proseso ng pagsasalin.

Upang sumahin, ang mga hakbang na sinunod para sa pagsasalin ng aklat ay ang mga sumusunod:

1. Basahin at intindihin ang orihinal na teksto.
2. Suriin ang orihinal na teksto sa pananaw ng tagasalin.
 - 2.1. Tukuyin ang intensyon ng teksto. Ito ang nagpapakilala ng saloobin ng manunulat sa paksa.
 - 2.2. Bigyang-pakahulugan ang layunin ng teksto.
 - 2.3. Alamin kung paano isinulat ang teksto.
3. Gumawa ng proyekto ng pagsasalin kung saan nakasaad:
 - 3.1. ang paraan ng pagsasalin na gagamitin;
 - 3.2. ang inaaasahang mambabasa ng salin;
 - 3.3. ang anyo ng salin; at
 - 3.4. ang intensyon ng tagasalin.
4. Isalin ang teksto.
5. Basahin at rebisahin ang salin.
6. Husgahan ang salin.
 - 6.1. Basahin ang salin na hiwalay sa orihinal na teksto.

6.2. Husgahan ang salin bilang akda i.e. para ba itong akdang nasusulat sa Filipino, sinusunod ba nito ang mga estrukturang gramatikal ng Filipino, *coherent at cohesive* ba ang teksto. Ang husgang subhetibo na maganda ba ang pagkakasulat ng teksto ay maaari ding gawin sa pamamagitan ng paggamit sa depinisyon ni Newmark kung saan ang mga “salita ay kumakatawan sa isang malinaw na representasyon ng mga datos o imahen (Newmark, *Approaches to Translation* 16). Sa pamamagitan ng pag-iisang tabi sa orihinal, ang paghuhusgang ito’y maisasagawa nang mas epektibo na walang panggugulo ng mga pagkukumpara sa dalawang teksto.

6.3. Basahin muli ang orihinal na akda at tingnan kung mayroong malalaking pagkakaiba o kakulangan sa salin.

Ang mga hakbang 1-3 ay isinagawa bago ang pagsasalin mismo ng teksto. Mahalaga ang mga ito upang maging konsistent ang pagsasalin. Matapos basahin ang orihinal na akda, natukoy na pang-akademiyang varayti ng wika ang gamit dito at tila edukado ang inasahang mambabasa nito na makakaintindi ng pagsusuring antropolohikal na isinagawa sa mga mito. Sa gayon, ganito rin dapat ang mga katangian ng magagawang salin. Ang pagtukoy ng mga ito ay bahagi ng proyekto ng pagsasalin (hakbang 3). Bunsod nito, bahagi rin ng proyekto ng pagsasalin ang pagtukoy sa pang-akademiyang varayti ng Filipino at sa pagbabaybay ng mga hiram na salitang gamit dito.

Sapagkat varayting pang-akademya ang nais gamitin sa salin, minarapat na alamin muna kung mayroong estandardisadong varayti nito ang Filipino. Ang pang-akademiyang varayti ay yaong ginagamit sa edukasyon (Paz 313–22) at samakatuwid nabibilang dito ang anumang akdang ginagamit sa edukasyon na kinabibilangan ng mga teksbuk, artikulo, dyornal, at iba pa. Ang “L’Éloignement” ay nabibilang sa mga aklat na tumatalakay sa mga pananaliksik. Sa pagbabasa ng mga papel at aklat na tulad nito na nasusulat sa Filipino, ma-oobserbahan na iba-iba ang paraan ng pagkakasulat ng mga ito. Sa ganitong paimbabaw na pagsusuri, maaaring ipagpalagay na wala pang estandardisadong varayting pang-akademya para dito. Ganito rin ang naging konklusyon ng pag-aaral ng varayting ito sa konteksto ng UP Integrated School (Resuma 323–31), UP Open University (Petras 332–40), at UP Departamento ng Linggwistiks (Javier 341–52). Pinakaakma para sa pagsasaling ito ang kaso ng UP Departamento ng Linggwistiks na pinag-aralan ang mga tesis at papel ng mga mananaliksik at mag-aaral nito. Ayon dito, mayroong mga tesis at papel na gumagamit ng mga salitang hiram sa Ingles na iniayon sa ortograpiya ng Filipino at mayroon din namang ibang tahasang gumagamit ng mga itong walang pagbabago sa baybay (Javier 345–50). Lumilikha ito ngayon ng suliranin para sa pagsasalin ng mga akdang akademiko sapagkat walang pagbabatayan ng varayti ng wikang karapat-dapat gamitin sa pagsasalin ng mga ito sa Filipino. Sa kabilang banda, nangangahulugan itong may karapatan at tungkulin ang mga tagasalin upang makatulong sa paglikha ng estandardisadong varayting ito. Sa pagsasalin ng “L’Éloignement”, sinikap na maging kahalintulad ang varayti ng wikang gamit dito sa mga papel, tesis, at dyornal na nabasa.

Inasahan nang makatagpo ng mga pagkakataong kailanganing manghiram ng mga salita upang maisagawa ang pagsasalin. Sa varayting pang-akademya, mayroong iba-ibang paraan na ginagamit ang mga manunulat-mananaliksik para dito. Ang mahalaga ay maging konsistent sa paraan na ito (Javier 350). Para sa salin na ito, napagpasiyahang i-ayon sa ortograpiyang Filipino ang baybay ng mga hiram na salita. Bilang ambag sa layuning estandardisasyon nito, ginamit ang “Binagong Gabay sa Ortograpiya ng Wikang Filipino” ng Komisyon ng Wikang Filipino na inilathala noong 2013. Bukod sa gabay na ito, ginamit din ang “UP Diksiyonaryong Filipino” bilang batayan kung ang isang hiram na salita ay tanggap na sa Filipino o hindi pa. Kung lahod na ang salitang ito sa diksiyonaryo, hindi na gagawing italiko ang salita. Bukod sa paggamit ng mga sangguniang batayan para sa pagbabaybay, mahalagang talakayin din ang mga salitang “siyokoy” at kung aling wika ang uunahing paghiraan ng mga salita.

Ang mga Salitang “Siyokoy”

Ayon kay Almario, ang mga salitang “siyokoy” ay mga salitang hiram ngunit hindi mawari kung Espanyol o Ingles ang pinaghiraman sapagkat halo ng dalawang wika ang mga ito. Ilan sa mga ito ay “kontemporaryo” na “contemporaneo” sa Espanyol at “contemporary” sa Ingles, “aspeto” na “aspecto” sa Espanyol at “aspect” naman sa Ingles, at “lebel” na “nivel” sa Espanyol at “level” naman sa Ingles (V. S. Almario, *Filipino Ng Mga Filipino: Mga Problema Sa Ispeling, Retorika, at Pagpapayaman Ng Wikang Pambansa* 106–10). Marahil, tama siya na ang paggamit ng mga ito ay bunga ng kakulangan ng kaalaman sa Espanyol. Sa aking paningin, ang mga ito’y mga salitang Ingles na binihisan ng anyong Espanyol. Sa gayon, ang mga ito’y nagpapatunay ng pagiging malikhain ng mga unang gumamit ng mga salitang ito. Bukod dito, naiintindihan naman ang mga ito ng mga tagapagsalita ng wikang Filipino at dahil dito, marami na rin ang gumagamit sa mga salitang ito. Sapagkat naiintindihan ang mga ito, katanggap-tanggap ang paggamit ng mga salitang “siyokoy”. Bagamat kung tutuusi’y nagsimula lamang bilang mga imbentong salita, ang mga ito’y naging laganap na ang gamit. Ang “pagtama” sa kanila ay hindi na kinakailangan sapagkat naiintindihan naman ang mga ito at ito na ang malawakang ginagamit. Sa mga dahilang ito, ang mga salitang “siyokoy” ay napagpasyahang katanggap-tanggap sa pagsasalin ng “L’Éloignement”.

Wikang Paghihiraman

Matapos basahin ang “L’Éloignement”, napagpasyahang sapagkat ukol ito sa mga mitong Pala’wan, hindi katanggap-tanggap na manghiram ng mga salita sa mga banyagang wika para sa mga katutubong konsepto, bagay, at hayop. Para sa mga ito, kung walang katumbas na salitang Filipino na nakatala na sa mga diksyonaryong sanggunian, hihiram naman ang mga salitang Pala’wan. Kung wala talagang mahanap na salitang katumbas, saka ikokonsidera ang panghihiram sa mga wikang banyaga.

Ayon sa Komisyon sa Wikang Filipino, kung may mahihiram na salita sa Espanyol, ito muna ang gamitin kaysa Ingles sapagkat mas madali itong mananaturalisa sa sistemang ortograpiko ng Filipino (V. S. Almario, *KWF Manwal Sa Masinop Na Pagsulat* 19–20). Tunay ngang mas madali ang mga itong manaturalisa dahil ang karaniwang estruktura ng mga salitang Espanyol ay malapit sa estruktura ng mga salitang katutubo. Isa pang dahilan nito ang mahabang kasaysayan ng panghihiram ng Filipino sa Espanyol. Dahil dito, tila naging awtomatiko na ang mga pagbabago sa pagbaybay ng mga ito. Sa kabilang banda, maraming mga pagkakataon sa pasalitang Filipino na mas ginagamit ang mga salitang Ingles. Sinasabi ng karamihan sa mga edukado na ang pagbago ng baybay ng mga salitang hiram mula Ingles ay “masakit sa mata” (*Filipino Ng Mga Filipino: Mga Problema Sa Ispeling, Retorika, at Pagpapayaman Ng Wikang Pambansa* 52–121). Subalit dapat ring isipin na kapag laging nakikita na ganito ang baybay ng mga salitang ito, nasasanay na din ang mga mata at nagiging katanggap-tanggap na ang mga ito. Personal kong halimbawa ang salitang “varayti” at “varyant” na sa mga unang beses ko itong nabasa lumitaw ito para sa akin na “masakit sa mata” ngunit sa kalaunan, dahil sa madalas ko na itong nakikita naging normal na ang salitang ito at katanggap-tanggap para sa akin.

Hindi lang tagasalin ang papel ng mga tagasalin kundi mga manunulat din. Bilang manunulat, mayroong kalayaang maging malikhain sa paggamit ng wika bagkus mas limitado kaysa sa mga manunulat ng mga orihinal na akda. Nasa tagasalin ang desisyon kung paano gagawin ang trabaho: kung anong proseso ang gagamitin, kung paano magsasalin, kung gagamit ng mga hiram na salita na mula Espanyol o Ingles. Dahil personal na mga desisyon ang mga ito, kaakibat ng mga ito ang mga personal na pananaw ng tagasalin, ang kaniyang mga ideya tungkol sa wika at kung ano ang mga katanggap-tanggap na mga salita na nag-uugat mula sa kaniyang mga karanasan sa pakikipagtalastasan at sa pagbabasa.

Para sa salin, kahit na gusto kong mangahas at gamitin ang mga salitang hiram sa Ingles, dapat kong aminin na kumikiling pa rin ako sa mga salitang hiram mula sa Espanyol. Mapapansing

mahirap madalas basahin at intindihin ang mga salitang hiram mula sa Ingles na pinalitan ng baybay. Samakatuwid, para sa aking salin, kapag kinakailangang manghiram ng salita, lagi kong uunahing manghiram mula sa Espanyol.

Matapos gawin ang proyekto ng pagsasalin na nagsasaad sa mga pasya ng tagasalin sa inaasahang mambabasa, wika, at varayti ng wikang gagamitin na sumasaklaw sa mga desisyon sa panghihiram, salitang “siyokoy”, pagbabaybay, at wikang paghihiraman, isinagawa na ang mismong pagsasalin at mga kaakibat na mga hakbang dito (pagbasa, pagrebisa, paghusga, at pagrebisang muli).

Matapos ilahad ang naging proseso ng pagsasalin ng akda, tatalakayin naman sa susunod na bahagi ang pagsusuri sa salin.

Pagsusuri ng Salin

Nilalayan ng bahaging ito na suriin ang salin sa pamamagitan ng paghihimay sa mga naging suliranin sa pagsasalin ng akdang “L’Éloignement”. Habang isinasalin ang akda, napansing ang pangunahing naging suliranin ang mga suliraning bunsod ng mga kakulangang leksikal (lexical gaps) i.e. mga salita sa wikang pinagmulan na walang katumbas sa wikang pinagsalanan. Upang gawin ang analisis, inuri ang mga pamamaraang ginamit upang solusyonan ang mga kakulangang ito batay sa pitong kategorya nina Vinay at Darbelnet. Ayon sa kanila, marami ang mga pamamaraang maaaring gamitin sa pagsasalin ngunit maisusuma ang mga ito sa pito: 1) panghihiram, 2) calque, 3) literal na pagsasalin, 4) transposisyon, 5) modulasyon, 6) ekibalensya, at 7) adaptasyon (Vinay and Darbelnet 46–54). Matapos ang pag-uuring ito, napagtantong panghihiram ang pangunahing paraang ginamit upang matugunan ang suliraning ito. Tulad ng isinaad sa proyekto ng pagsasalin, unang pinaghiraman ang wikang Pala’wan, sunod ang Espanyol at huli ang Ingles. Bukod sa panghihiram, napansing mayroong mga salitang Filipino na hindi na gaanong ginagamit o nakikilala sa pang-araw-araw na pamumuhay. Ilang halimbawa ng mga ito ay ang mga salitang “uliuli”, “lungos”, “tangway”, “lusong”, “sunong”, at “guhit-tagpuan”. Kinailangang ipaliwanag ang mga ito sa mga talababa. Makikita ang mga halimbawang ito katabi ang kani-kanilang talababa sa talahanayang sumusunod.

Pangungusap Kung Saan Unang Ginamit ang Salita

Unang-una, ang topograpiya: ang tangway ng Lipuqān ay ang bangkang bumaliktad ni Tulāg Bātang (cf. MP 53); ang bundok ng Māntalingajan na may iba’t ibang ngalan depende sa mga mito at epiko (llu llu, Kābātangan, Mālnu); ang **úliúli** kung saan inihulog ni Tambug ang kaniyang bangā, atbp.

Ang paglikha sa mga lóok at **lungos** pagkatapos ng paglikha ng mga katawang-langit ay bunga ng lambat ni Bihang.

Ang mga mito ay nagkakaputol-putol, nadudurog ang mga ito hanggang sa ito’y maging maikling pahayag na kung tawagin nati’y mga paniniwala, nag-iiba ayon sa lugar kung saan ito nakikibagay: itong butas sa bato ay lusong ng mga Mangingisda ng Tao, ang mga demonyong kumākawit; itong **tangway** ay bangkang tumaob ng isang ninuno; itong tuktok ng bundok ay tahanan ng isang salamangkero o tungkul na ninuno ng impormante.

Talababa

Umiikot na agos ng tubig, lalo na ang maúliúli at nanghihigop pailalim (Almario, “úliúli”).

Tulis o ungos ng lupang pumapasok sa katabing dagat o ilog (Almario, “lungos”; English, “Cape”).

Lupang halos napapalibutan ng tubig na idinudugtong sa higit na malaking lupa sa pamamagitan ng isang dalahikan (Almario, “tangway”). Ingles: peninsula. (English, “Peninsula”).

Pangungusap Kung Saan Unang Ginamit ang Salita

Katabi ng elementong etiyolohiko, paulit-ulit nating makikita ang elementong panghuhula sa hinaharap: kapag lumabas ang ilang mga palatandaan, kapag may nakita na tayong mga lorong itim at mga puting uwak, kapag bumaligtad ang agos ng mga ilog mula dagat paakyat ng bundok, kapag nagkaroon ng mga kuko ng tandang ang mga **lusong**, siguradong malapit nang magunaw at maiayos muli ang mundo.

Sunong nito ang langit.

Humayo nga siyang nangisda hanggang sa umabot sa **guhít-tagpuan** ng langit at lupa, at doo’y umabot lamang ang tubig hanggang sa kaniyang sakong.

Talababa

Kasangkapang gawa sa kaputol na katawan ng kahoy na may uka sa gitna at pinagbabayuhan ng palay (Almario, “lusong”).

1: pagdadala ng anumang ipinatong sa ulo 2: ang anumang dinala sa pamamagitan nito (Almario, “sunong”).

Ang hangganan o pagkakahati ng anumang bagay (Almario, “guhít-tagpuan”; English, “Horizon”).

Mga Hiram na Salitang Pala’wan

Maraming konsepto, hayop, at kagamitan ng mga Pala’wan ang nabanggit sa teksto. Sapagkat wala pang mga katumbas ang mga ito sa Filipino, minarapat na gamitin ang mga salitang ito sa orihinal na wika. Mayroon nang mga kasong tulad nito kagaya ng salitang Bikol na “butanding”. Lahat ng mga salitang Pala’wan na pinanatili sa salin ay binigyan ng kahulugan sa talababa sa unang pagkakataong lumitaw ito. Ang kahulugan ay hindi na ibinigay para sa mga sumunod na paglitaw ng mga ito. Nasa ibaba ang ilan sa mga ito kasama ang maikling paliwanag.

Upang isalin ang pariralang “fléchette de sarbacane”, ginamit ang salitang Pala’wan na “baslay”. Para sa unang gamit nito sa teksto, sinundan ito agad ng salin sa Filipino na “bala ng sumpit”. Sa ibaba ng pahina, itinala na ang salitang ito’y natagpuan sa website ng Pambansang Museo ng Pilipinas at sa diksiyonaryong Palawan–Tagalog–English Dictionary ng Summer Institute of Linguistics ngunit sa ibang baybay. Sa UP Diksiyonaryong Filipino, ang baybay ng salitang ito’y kaparehas ng sa website ng Pambansang Museo ng Pilipinas. Dahil dito, ang baybay na ito ang ginamit sa salin. Gayunpaman, ang kahulugang mas espesipiko ng salita ay hindi ibinigay sa diksiyonaryo. Ang kahulugang mas heneral ng salita na “palasô” na galing sa Hiligaynon ang ibinigay dito. Dahil iba ang kahulugan, hindi ito isinama sa tala sa ibaba ng pahina. Makikita ang ilang halimbawa ng salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Ainsi en est-il du mythe des *tängtagung*, gnomes vivant au-dessous de la surface terrestre, qu’un ancêtre rencontra en voulant déterrer une igname et auxquels il échappa en se faisant une échelle de fléchettes de sarbacane.

Un jour, son fils s’apprêta à enduire ses fléchettes de poison.

Il dit à son père : « Père, je fais enduire mes fléchettes de poison, ne t’endors pas. »

Tambug s’endort et, en effet, son pénis tombe et écrase son fils qui en plus se blesse avec une fléchette empoisonnée qui lui perce l’extrémité de foie.

Sa ganitong paraan, may mito ng mga *tängtagung*, mga lamang-lupa na nakatira sa ilalim ng lupa na nakatagpo ng isang ninunong naghuhukay ng halamang-ugat. Nakatakas siya sa mga ito sa pamamagitan ng paggawa ng hagdanang gawa sa mga baslay o bala ng sumpit.

Isang araw, naghanda ang kaniyang anak na lalaki na lagyan ng lason ang kaniyang mga baslay.

Winika nito sa kaniyang ama: “Ama, nilalagan ko ng lason ang aking mga baslay, huwag kang matutulog.”

Gaya ng kaniyang pinangangambahan, natumba ang kaniyang ari at nadaganan ang kaniyang anak at bumaon pa ang baslay na may lason sa kaniyang atay.

Upang isalin ang “pangolin”, ginamit ang salitang Pala’wan na “balintong”. Matapos ang unang gamit nito sa teksto, sinundan ito ng salitang “panggolin” na irinekomendang baybay ng UP Diksiyonaryong Filipino para sa hiram na salitang Ingles na ito. Makikita ang ilang halimbawa ng salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Ces mythes confient d’ailleurs à d’autres animaux, le pangolin notamment, le soin d’indiquer aux hommes l’emplacement du point d’eau.

Ang mga mitong ito’y nagbibigay ng papel sa iba pang mga hayop, kabilang na ang mga balintong o panggolin, ng pagpapakita sa mga tao ng pagkukunan ng tubig.

Il advint qu’un homme, qui se promenait en forêt, vit un pangolin qui faisait des allées-et-venues entre l’amont et l’aval, la plaine et la montagne.

May isang lalaking naglalakad sa kakahuyan ang nakakita ng balintong na paroo’t parito at pabalik-balik sa patag at sa bundok.

Le pangolin y alla aussi y revint mouillé.

Nagpunta rin doon ang balintong at bumalik na basa.

GS II : groupe de la « découverte d’une source grâce à un animal » (chien, pangolin, oiseau) ;

MT II: pangkat ng “pagkatuklas ng isang pagkukunan ng tubig dahil sa isang hayop” (aso, balintong, ibon);

Upang isalin ang “loutre”, ginamit ang salitang “dungon” na ibinigay bilang katumbas sa Tagalog ng salitang Pala’wan na “dangen” sa Diksiyonaryong Palawan-Tagalog-Ingles. Matapos ang unang gamit nito sa teksto, sinundan ito ng salitang “oter”. Ang salitang “dungon” ay wala sa UP Diksiyonaryong Filipino ngunit ibinigay bilang pangalan sa Tagalog ng hayop na ito sa Wikipediang Tagalog. Ang salitang “oter” ay wala rin sa UP Diksiyonaryong Filipino ngunit ginamit din sa artikulong tungkol sa hayop na ito sa Wikipediang Tagalog. Makikita ang ilang halimbawa ng salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Or l’animal auquel les mythes donnent le plus fréquemment la maîtrise du feu est, non pas le caméléon ou un autre reptile, mais la loutre, *dangän*.

Ngunit ang hayop na binibigyan madalas ng mito ng kontrol ng apoy ay hindi ang hunyango o iba pang reptilya, kundi ang dungon o oter.

Chacune de ces techniques opère par *percussion*, or la loutre est invariablement associée à un autre procédé : la drille à feu qui opère par *frottement*.

Bawat isa sa mga pamamaraang ito ay gumagana sa pamamagitan ng *pagpalo*, ngunit laging inuugnay ang dungon sa isa pang pamamaraan: ang barenang pansindi na gumagana sa pamamagitan ng *pagkiskis*.

Ce phénomène d’électricité statique, identique à celui que l’on peut provoquer avec la peau d’un chat, met donc la loutre du côté du frottement prolongé plutôt que de la percussion brève.

Samakatuwid, ang penomenong ito ng koryenteng estatiko, katulad ng maaaring gawin sa balahibo ng pusa, ay naglalagay sa dungon sa hanay ng matagal na pagkiskis sa halip ng panandaliang paghampas.

Deux femmes allèrent à la pêche, *nänjud*, et virent une loutre, *dangän*, qui faisait du feu avec une drille à feu, piri, en bois de *dungkäl*.

Dalawang babae ang nangisda, *nänjud*, at nakita ang isang dungon, *dangän*, na gumagawa ng apoy gamit ang barenang pansindi, piri, na gawa sa kahoy ng *dungkäl*.

GS III : groupe de « l’origine du feu » (grâce à un caméléon ou à une loutre).

MT III: pangkat ng “ang pinagmulan ng apoy” (dahil sa hunyango o dungon).

Mga Hiram na Salitang Espanyol

Ilang halimbawa ng mga hiram na salitang Espanyol na ginamit sa salin ay ang mga sumusunod: “animista”, “posesyon”, “shamanismo”, “etnonimo”, “etiylolohiko”, “ambibalente”, at “aspekto”. Ang baybay ng mga hiram na salitang Espanyol ay binago batay sa mga alituntunin sa pagbabaybay ng Komisyon sa Wikang Filipino. Sa salin, ang mga kahulugan ng mga ito’y ibinigay

matapos unang gamitin ang salita sa teksto matapos mismo ang salita o sa talababa. Ang pitong halimbawang tinatalakay dito ay kumakatawan sa mga pagbabago sa baybay ng mga hiram na salitang Espanyol. Inilarawan din ang anyo nila sa salin.

Ang mga salitang “animista” at “shamanismo” ay wala sa UP Diksiyonaryong Filipino ngunit ang mga salitang bilang sa pamilya ng mga salitang ito’y nandito. Dahil dito, ginamit sa salin ang salitang Espanyol na “animista” nang walang pagbabago sa baybay at ang salitang “shamanismo” na hango sa salitang Espanyol na “chamanismo” na hango naman sa Ingles na “shaman” (na tanggap na sa Filipino nang walang pagbabago sa baybay) at dinagdagan ng hulaping Espanyol na “-ismo”. Makikita ang ilang halimbawa ng mga salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Celles-ci, qu’il est possible de désigner d’une façon vague et générale comme « animistes », (...)

Au contraire, chez les Bagobo animistes à proximité du golfe de Davao, nous trouvons, comme je l’ai déjà noté (cf. p. 66), des traits identiques liés plus particulièrement au cinquième groupe de variantes.

Il faut parler de religions locales dont les idéologies oscillent entre ce que l’on appelle par ailleurs le « chamanisme » et la « possession », avec présence ou non de transe dans les rites.

Posibleng ituring sa paraang malabo at pangkalahatan bilang “animista” ang mga ito.

Sa kabilang dako, makikita sa mga animistang Bagobong naninirahan malapit sa Look ng Davao ang magkakaparehong katangian na partikular na nauugnay sa ikalimang pangkat ng mga mito tulad ng una ko nang nabanggit (cf. p. 66).

Kailangang pag-usapan ang mga relihiyong lokal na may mga ideolohiyang umiikot sa tinatawag ng ibang “shamanismo” at “posesyon” o “pagsapi” na minsa’y mayroong kasamang trance sa seremonyas.

Ang salitang “posesyon” ay nasa UP Diksiyonaryong Filipino na ngunit iba ang kahulugan. Ginamit ang salita sa salin para sa salitang “possession” na nangangahulugang estado ng isang taong napapailalim sa impluwensiya ng espirito. Ang salitang Espanyol ay “posesión”. Makikita sa talahanayan sa itaas ang kaisa-isang gamit ng salitang ito sa kaniyang konteksto sa pangungusap.

Ang salitang “incesto” ay hiram mula sa Espanyol na “incesto”. Ang maikling depinisyon na “pakikiapid sa kaanak” ay inilagay sa parentisis pagkatapos ng unang gamit nito sa salin. Makikita ang ilang halimbawa ng salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Mis à part l’inceste, considéré à la limite comme un phénomène naturel qui bouleverse l’ordre du monde, il est presque exclusivement question de l’organisation de la nature, de la géographie, du corps, etc.

Le mythe de Tambug, par exemple (voir chap. 1), se déroule de cette façon : 1) manque : chaleur excessive, ciel bas, absence d’eau, etc. ; 2) faute : inceste et suicide ; 3) absence de manque : chaleur tolérable, ciel haut, opposition créée entre mer et montagnes, nuit et jour, etc.

(...) le thème de l’inceste de la lune et du soleil par exemple n’apparaissant qu’ici ou là, et la définition des constellations n’étant pas toujours la même.

Maliban sa incesto o pakikiapid sa kaanak, na maaaring ituring na isang natural na pangyayaring gumugulo sa pagkakaayos ng mundo, ang mga mito ay halos tungkol lamang sa kaayusan ng kalikasan, sa heograpiya, sa katawan, atbp.

Inilahad halimbawa ang mito ni Tambug (tingnan kab. 1) sa ganitong paraan: 1) kakulangan: labis na init, mababang langit, kawalan ng tubig, atbp.; 2) pagkakamali: incesto at pagpapakamatay; 3) pagkawala ng kakulangan: katamtamang init, mataas na langit, paglikha ng oposisyon ng dagat at mga bundok, gabi at araw, atbp.

Halimbawa, ang tema ng incesto sa pagitan ng buwan at ng araw na nasa ilan lamang mga mito at ang kahulugan ng mga konstelasyon na hindi laging pare-pareho.

« Ce n'est pas ce qu'on dit les ancêtres, ce n'est pas ce que j'ai entendu des anciens », dit-on fréquemment pour condamner vertueusement la lésine, l'adultère, la médisance, l'inceste.

Entre les deux un nœud est constitué par une faute (incest, suicide, vol, tour pendable) ou en exploit (quête, poursuite, navigation).

"Hindi ito ang sinasabi ng mga ninuno, hindi ito ang narinig ko sa mga matatanda", lagi itong sinasabi upang kondenahin ang kakuriputan, ang pakikiapid, ang pagtsitsismisan, at ang insesto.

Sa gitna ng dalawa, may isang pagkakamali (insesto, pagpapakamatay, pagnanakaw, panlilinlang) o isang kabayanihan (pakikipagsapalaran, pagtugis, paglalayag).

Para sa salitang "etnonimo", tinanggal lamang ang mga accent mula sa salitang Espanyol. Para sa unang gamit nito sa salin, ibinigay ang kahulugan nito sa tala sa ibaba ng pahina. Makikita ang kaisa-isang beses na ginamit ang salitang ito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Le mot palawan est un ethnonyme par lequel les autochtones du sud de l'île se désignent eux-mêmes.

Ang salitang Pala'wan ay isang etnonimo na ginagamit ng mga katutubo sa timog upang tawagin ang sarili nila.

Sa pagsunod sa mga alituntunin sa pagbaybay ng Komisyon sa Wikong Filipino, naging "etiylolohiko" sa Filipino ang "etiológico". Sa halip na ibigay ang kahulugan ng salita sa tala sa ibaba ng pahina, ibinigay ito sa teksto mismo pagkatapos ng unang gamit nito sa salin (pag-aaral ng mga pinagmulan ng mga bagay).

L'élément étiologique est sans doute prépondérant (...)

Walang dudang pinakamahalaga ang elementong etiylolohiko o pag-aaral ng mga pinagmulan ng mga bagay.

En premier lieu, les mythes ne sont pas tous étiologiques de la même façon (...)

Una, hindi lahat ng mito ay etiylolohiko sa parehong paraan.

Pour caractériser le contenu du mythe, il faut toutefois partir de son aspect étiologique ou explicatif, de son apparence de « leçon de choses ».

Upang makilala ang nilalaman ng mga mito, kailangan samakatuwid magsimula sa kaniyang aspektong etiylolohiko o nagpapaliwanag; sa kaniyang anyong "pag-aaral sa mga bagay".

À côté de l'élément étiologique, on trouve à différentes reprises un élément prophétique : quand certains signes apparaîtront, quand on verra voler des cacatoès noirs et des corbeaux blancs, quand les rivières couleront de la mer vers la montagne, quand les mortiers à riz auront des ergots de coqs, le monde sera promis alors à une destruction et à une réfection imminentes.

Katabi ng elementong etiylolohiko, paulit-ulit nating makikita ang elementong panghuhula sa hinaharap: kapag lumabas ang ilang mga palatandaan, kapag may nakita na tayong mga lorong itim at mga puting uwak, kapag bumaligtad ang agos ng mga ilog mula dagat paakyat ng bundok, kapag nagkaroon ng mga kuko ng tandang ang mga lusong, siguradong malapit nang magunaw at maiayos muli ang mundo.

Je donnerai maintenant deux courtes variantes, qui apparaissent plutôt comme des fragments tronqués et amputés de tout élément étiologique.

Magbibigay ako ngayon ng dalawang maikling bersiyon, na mas tamang ituring na mga putol na piraso na walang elementong etiylolohiko.

Ang Espanyol na "ambivalente" ay naging "ambibalente" sa Filipino sunod sa mga alituntunin ng Komisyon sa Wikang Filipino. Hindi na ibinigay ang kahulugan nito sapagkat kung isasaalang-alang ang inaasahang mambabasa ng salin, bakas naman agad kung ano ang ibig sabihin nito. Makikita ang ilang halimbawa ng salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Encore une fois, le caractère ambivalent de Tambug est mis en lumière puisqu'il est à la fois le créateur de nourritures et celui dont la faute empêche à jamais les hommes d'épouser leurs sœurs.

Nous avons donc d'un côté un Tambug à la fois bon et mauvais, sauveur et incestueux, bienveillant et meurtrier, qui est la cause de l'apparition de phénomènes naturels ambivalents ; et d'un autre côté un garçon uniquement marqué sous le rapport d'une faute grave et qui apporte aux hommes un mal entier et sans ambiguïté.

Nous savons que Tambug est à l'origine de catégories qui sont ambivalentes et marquées à la fois positivement et négativement : l'eau de mer qui peut être considérée comme amère, et donc imbuvable, ou au contraire comme salée et comme possédant, à ce titre, une valeur alimentaire positive ; les montagnes, quant à elles, se marquent positivement comme refuge et négativement comme obstacle.

Si l'on fait la liste des traits qui font de Tambug un personnage ambivalent, certes, mais fortement marqué négativement, et que l'on considère en même temps les propriétés virtuellement contraires au bien-être humain des éléments résultant de la mort de Tambug, on se rend compte que le thème du pénis s'y trouve logiquement impliqué, tout particulièrement si l'on connaît les règles et les valeurs sociales qui s'y attachent et que le héros transgresse en dévoilant sa violence sexuelle latente.

Le caractère ambivalent des catégories concrètes -- et notamment celles des montagnes et de l'eau de mer -- nous avait déjà averti des bifurcations à première vue surprenantes de l'imagination mythique [...]

Minsan pa, isiniwalat ang ambivalenteng katangian ni Tambug sapagkat hindi lamang niya nilikha ang pagkain kundi ipinagkait rin niya sa mga lalaking makipag-isang dibdib sa kanilang mga kapatid na babae.

Samakatuwid, sa isang banda, mayroon tayong isang Tambug na mabait at masama, tagapagligtas at nagkasala ng inesto, mapagalaga at pumapatay, na siyang dahilan ng mga paglitaw ng mga likas na penomenong ambibalente; at sa kabilang banda, isang batang lalaking katangi-tanging markado ng ugnayan sa pagitan ng mabigat na pagkakamaling nagdala sa mga tao ng isang kasamaang buo at walang ambigwidad.

Alam natin na si Tambug ang pinagmulan ng mga categoryang ambibalente na may katangiang parehong positibo at negatibo: ang tubig ng dagat na maaaring ilarawan bilang mapait at samakatuwid hindi maiinom o ang kasalungat nito, bilang maalat at mayroong positibong halaga sa pagkain; ang mga bundok naman ay positibo bilang kanlungan at negatibo naman bilang sagabal.

Kung gagawa tayo ng listahan ng mga katangian ni Tambug na ginagawa siyang tauhang ambibalente, sigurado, ngunit malakas ang mga markang negatibo, at isinasaalang-alang natin kasabay nito ang mga katangiang halos kasalungat ng pag-aatubili sa kapakanan ng mga tao ng mga elementong bunga ng pagkamatay ni Tambug, mapagtatanto natin na ang tema ng ari ng lalaki ay matatagpuan dito at lohikal na ipinahihiwatig, lalo na kung alam natin ang mga batas at mga kahalagahang panlipunan na kaugnay nito at ang pangunahing tauhan na hindi sumusunod sa mga ito na nagpapakita ng kaniyang tinatagong karahasang sekswal.

Mahihinuha mula sa mga katangiang ambibalente ng mga kongkretong categorya -- at lalo na ang mga katangian ng mga kabundukan at tubig dagat -- ang mga pagkakasanga-sanga ng imahinasyong mitikal na sa unang tingin ay nakagugulat.

Ang huling kasong tatalakayin ay ang kasong espesyal ng salitang "aspekto" na hiram sa salitang Espanyol na "aspecto". Nabanggit ito bilang halimbawa sa bahaging tumatalakay sa mga salitang "siyokoy". Walang problema sa pagbaybay kung isasaalang-alang ang mga alituntunin ng Komisyon sa Wikang Filipino. Subalit sa Filipinong sinasalita, sa mga sosyokultural na lugar na kinabibilangan ko, ang salitang Filipino ay hindi "aspekto" kundi "aspeto" (walang "k"). Ayon kay Almario, naging "aspeto" ito sa Filipino dahil sa "katangahan ng mga edukadong mahilig manghiram sa Espanyol ngunit walang sapat na kaalaman sa naturang wika" (V. S. Almario, *Filipino Ng Mga Filipino: Mga Problema Sa Ispeling, Retorika, at Pagpapayaman Ng Wikang Pambansa* 106). Para sa akin, dahil ang salitang "aspeto" ay isang salitang nakikilala na ng mga Pilipino, mas mabuting gamitin ang salitang ito.

Sa kabilang banda, ang salitang “aspekto” ang ginamit sa salin dahil wala ang salitang “aspeto” sa UP Diksiyonaryong Filipino, at “aspekto” ang salitang gamit sa karamihan ng mga babasahing akademiko. Makikita ang ilang halimbawa ng salitang ito sa konteksto nito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Pour caractériser le contenu du mythe, il faut toutefois partir de son aspect étimologique ou explicatif, de son apparence de « leçon de choses ».

Ici apparaît un aspect très intéressant, une sorte d'inquiétude métaphysique qui n'est pas sans correspondre à une anxiété vécue.

Le mythe, à Palawan, n'est ni charte, ni mode d'emploi, ni accès à un savoir réservé, mais introduction à une vision du monde dont certains aspects convergent en se fixant sur des gestes, des habitudes, des manipulations de signes, des actes propitiatoires ou apotropaïques.

Les constellations et les étoiles qui, par leur lever ou leur coucher héliaque, marquent le passage des saisons, sont liées à des récits qui les expliquent ou qui en expliquent certains aspects.

Upang makilala ang nilalaman ng mga mito, kailangan samakatuwid magsimula sa kaniyang aspektong etiyolohiko o nagpapaliwanag; sa kaniyang anyong “pag-aaral sa mga bagay”.

Isang interesanteng aspekto ang lumilitaw dito, isang pag-aalalang metapisikal na tumutugma sa isang pagkabahalang naranasan na.

Ang mito sa Palawan ay hindi batas o mga tuntunin o susi sa nakatagong kaalaman ngunit isang paraan ng pagtingin sa mundo kung saan ang ilang aspekto ay naipapakita sa mga galaw, mga kaugalian, mga pagmamaniwala ng mga simbolo at mga ritwal ng panunuyo at pag-aadya sa kasamaan.

Gaya ng kAng mga konstelasyon at mga bituin, na ang pagsikat at paglubog ay tanda ng pagdaloy ng panahon, ay kaugnay ng mga kuwento na nagpapaliwanag sa kanila o sa ilan sa kanilang mga aspekto. aniyang pinangangambahan, natumba ang kaniyang ari at nadaganan ang kaniyang anak at bumaon pa ang baslay na may lason sa kaniyang atay.

Mga Hiram na Salitang Ingles

Ilang halimbawa ng mga salitang hiram sa Ingles ay ang mga salitang “sequence”, “corpus”, at “genre”. Noong simula’y naka-italiko ang mga ito ngunit matapos kumonsulta sa UP Diksiyonaryong Filipino, napag-alamang nandoon na ang mga ito na nangangahulugang tanggap na ang mga salitang ito sa Filipino nang walang pagbabago sa baybay kaya nama’y tinanggal na ang pagkaka-italiko ng mga ito. Isang kasong espesyal ay ang salitang “sequence” na isang terminong teknikal na ginamit sa estruktural na pagsusuri ng mitolohiya. Dahil dito, binigyang kahulugan ang salitang ito matapos ang unang gamit nito sa teksto. Makikita ang ilang halimbawa ng tatlong salitang ito sa konteksto ng mga ito sa talahanayan sa ibaba katabi ang orihinal na Pranses.

Ayant isolé un groupe ou un complexe mythique, je n'ai omis aucune variante du corpus recueillie.

Ici également la présentation d'un corpus de textes avec son appareil critique est la raison d'être d'un travail de ce genre.

Pour donner une image synthétique de chaque groupe de variantes, j'utiliserai la notion de séquences, soit un enchaînement d'actions et de situations.

Pagkatapos makapagbukod ng grupong mitolohikal, wala akong tinanggal na kahit anong bersiyon sa corpus na nakolekta.

Ang pangunahing dahilan ng pananaliksik na ito ay ang pagtatanghal ng isang corpus ng mga teksto at ng mga karagdagang datos hinggil sa mga ito upang maging batayan ng kritikal na pag-aaral ng mga ito.

Upang magbigay ng maikling pagsasalarawan bawat pangkat ng bersiyon, gagamitin ko ang konsepto ng mga sequence: ang sequence ay ang pagkakasunod-sunod ng mga aksyon at mga sitwasyon.

Konklusyon

Sa pagsasalin ng “L’Éloignement” sa Filipino, lumitaw ang mga suliraning pangwika na kinabibilangan ng pagtukoy kung ano ang wikang Filipino at ang kaibahan nito sa ibang wika, kawalan ng estandardisadong varayting pang-akademya, at mga suliranin sa panghihiram. Para sa panghihiram, ilang mga suliraning bunsod nito ay ang pagpili ng wikang panghihiraman, pagbabaybay ng mga salitang hiram, at ang mga salitang “siyokoy”.

Tinugunan ang suliranin sa pagtukoy kung ano ang wikang Filipino at ang kaibahan nito sa ibang wika sa pamamagitan ng mga pananaw na pang-kasaysayan at konseptuwal. Ayon sa kasaysayan, Filipino ang pambansang wika ng Pilipinas na nakabase sa lahat ng wika sa Pilipinas, Ingles at Espanyol. Sapagkat maraming wika ang batayan, bukas ito sa panghihiram na nagbunsod din ng mga suliranin na natalakay din sa papel. Sa kabilang banda, naiiba rin ang Filipino dahil sa konseptuwal na batayan nito bilang lingua franca na tumutukoy sa papel nito bilang wikang ginagamit ng dalawang taong magkaiba ang unang wika.

Ang ikalawang suliraning natalakay sa papel na ito ay ang pagtukoy kung ano ang varayting pang-akademya ng Filipino. Batay sa tatlong pag-aaral dito, wala pang estandardisadong anyo ang varayting ito. Sa gayon, may kalayaan ang mga manunulat at tagasalin na gamitin ang varayti ng wikang angkop para sa kanilang akda. Ang mahalaga lang ay ang pagiging konsistent sa paggamit ng wika.

Ang Filipino bilang wikang bukas sa panghihiram ay may kaakibat na mga suliranin. Tatlo ang tinukoy sa papel na ito. Una, sa pagbabaybay, nakitang may iba’t ibang paraan ang umuusbong at ginagamit sa kasalukuyan. Ngunit dahil may mga nailathala nang mga opisyal na gabay sa pagbabaybay nito, sinikap na gamitin ang mga ito upang palaganapin ito at sa gayon magkaroon ng pagbabaybay na estandardisado ang wikang Filipino. Ikalawa, ukol sa mga salitang “siyokoy” na hinatulan ni Almario bilang hindi katanggap-tanggap, para sa akin, maaaring gamitin ang mga ito dahil ito na ang mas malawak na ginagamit at naiintindihan ng mga Pilipino. Siguradong kaakibat nito ang aking personal na mga karanasan kaya naman ang paghusga kung alin ang mga malawak nang mga “siyokoy” ay nakabase lamang dito at hindi sa isang mas siyentipikong database nito. Ang huli’y ang pagpili ng wikang panghihiraman na para sa kasong ito’y ang mga wikang Pala’wan, Espanyol o Ingles. Para sa mga katutubong tao, bagay, o hayop ng mga Pala’wan, minarapat na gamitin ang kanilang mga salita para dito na may baybay na isina-Filipino batay sa diksiyonaryong Palawan-Tagalog-English ng Summer Institute of Linguistics. Para naman sa mga kasong nanghiram mula sa Espanyol o Ingles, ayon sa payo ni Komisyon sa Wikang Filipino, Espanyol ang unang pinaghiraman sapagkat mas madali itong naturalisahin sa Filipino. Kahit na sang-ayon sa mga opinyon ng iba na mas madaling makilala at mas natural na ginagamit ang ilang salitang Ingles sa Filipino na pasalita, personal na opinyon ko na mas katanggap-tanggap ang mga salitang hiram sa Espanyol para sa anyong pasulat ng Filipino. Ikahuli, para sa mga salitang hiram mula sa Ingles, kung ang mga salita ay kasama na sa mga lahok ng UP Diksiyonaryong Filipino, ginamit ang mga ito nang walang pagbabago sa baybay at nang hindi naka-italiko sapagkat ang pagiging lahok nito sa diksiyonaryo ang ginamit na tanda ng pagiging tanggap na nito sa Filipino. Samantala, para sa mga salitang wala sa diksiyonaryo, binaybay ang mga itong batay sa mga alituntunin ng “Binagong Gabay sa Ortograpiya”.

Iba-iba ang pananaw ng bawat taong makakaharap ng mga suliraning ito dahil sa iba-iba rin ang mga karanasan ng bawat isa. Nakasalalay samakatuwid sa personal na pagpili ng manunulat/tagasalin ang solusyon na ilalagay dito. Walang dalawang salin ang parehong-pareho. Lagi itong may baryasyon dahil sa mga solusyong pinipili ng mga tagasalin sa mga suliraning nakakaharap dito. Mas maigting pa ang pagkakaibang ito sa pagsasalin sa Filipino sapagkat wala pa itong estandardisadong anyong pasulat. Bukod samakatuwid sa papel ng tagasalin bilang tagasalin, mayroon din siyang papel

bilang manunulat na maaaring makapagpaunlad at makapagpayabong sa wika. Maaaring ang kaniyang salin ay maging batayan sa pagtanggap ng isang salita o termino bilang kabilang na sa katanggap-tanggap na wika. Maaaring maging batayan din ito sa varayti ng wika kung saan nabibilang ang kaniyang salin.

MGA SANGGUNIAN

- Almario, Virgilio, editor. *UP Diksiyonaryong Filipino*. University of the Philippines Press and Anvil Publishing, 2010.
- Almario, Virgilio S. *Filipino Ng Mga Filipino: Mga Problema Sa Ispeling, Retorika, at Pagpapayaman Ng Wikang Pambansa*. Anvil Publishing, Inc., 2009, <http://www.goodreads.com/book/show/7840903-filipino-ng-mga-filipino>.
- , editor. *KWF Manwal Sa Masinop Na Pagsulat*. Komisyon sa Wikang Filipino, 2014.
- Antonio, Lilia. *Apat Na Siglo Ng Pagsasalin: Bibliograpiya Ng Mga Pagsasalin Sa Filipinas (1593-1998)*. Sentro ng Wikang Filipino, Sistemang Unibersidad ng Pilipinas, 1999.
- Constantino, Pamela. "Wikang Filipino Bilang Konsepto." *Salindaw: Varayti at Baryasyon Ng Filipino*, Sentro ng Wikang Filipino, 2012, pp. 3–9.
- Javier, Jem. "Salimbayan Ng Kasaysayan Ng UP Departamento Ng Linggwistik at Ng Development Ng Filipino Bilang Medium of Instruction." *Salindaw: Varayti at Baryasyon Ng Filipino*, Sentro ng Wikang Filipino, 2012, pp. 341–52.
- Larson, Mildred. *Meaning-Based Translation*. University Press of America, Inc. and Summer Institute of Linguistics, Inc., 1984.
- Lewis, M. Paul, editor. *Ethnologue: Languages of the World*. 16th ed., SIL International, 2009, <http://www.ethnologue.com/16>.
- Macdonald, Charles. "À Propos de l'auteur: Parcours scientifique de Charles Macdonald." *Anarchogregaire*, Mar. 2018, <https://anarchogregaire.wordpress.com/about/>.
- . *L'Éloignement Du Ciel: Invention et Mémoire Des Mythes Chez Les Palawan Du Sud Des Philippines*. Édition de la Maison des Sciences de l'Homme, 1988.
- National Book Development Board. *A National Study -- Filipino Book Readership, Reading Attitudes and Reading Preferences*. National Book Development Board, 2003.
- Newmark, Peter. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall, 1988.
- . *Approaches to Translation*. Prentice Hall, 1988.
- Nida, Eugene, and Charles Taber. *The Theory and Practice of Translation*. Koninklijke Brill NV, 2003.
- Paz, Vina. "Ang Pang-Akademiyang Varayti Ng Wika Sa Pilipinas." *Salindaw: Varayti at Baryasyon Ng Filipino*, Sentro ng Wikang Filipino, 2012, pp. 310–22.
- Petras, Jayson. "Ang Pang-Akademiyang Register Ng Filipino Sa UP Open University." *Salindaw: Varayti at Baryasyon Ng Filipino*, Sentro ng Wikang Filipino, 2012.
- Resuma, Vilma. "Pang-Akademiyang Register Ng Filipino: U.P. Integrated School." *Salindaw: Varayti at Baryasyon Ng Filipino*, Sentro ng Wikang Filipino, 2012, pp. 323–31.
- Vinay, J. P., and J. Darbelnet. *Stylistique Comparée Du Français et de l'Anglais*. Didier Scolaire, 2004.
- Zaro, Juan Jesús, and Michael Truman. *Manual de Traducción: A Manual of Translation*. Sociedad General Española de Librería.

ZARAH DANE TAN is an Assistant Professor at the Department of European Languages, College of Arts and Letters, University of the Philippines Diliman and vice-president of the Association des professeurs de français aux Philippines (APFP). Her research interests include foreign language didactics and curriculum development, and translation studies.